

Válečné škody v Praze za válek Marie Terezie

Neblahé zkušenosti z třicetileté války, kdy se gotický hradební okruh města tehdy již zastaralý, značně zchátralý, a mnohde dokonce zneužitý k soukromému podnikání ukázal být fortifikačně neschopným zabránit obsazení Prahy nepřátelským vojskem, přiměly habsburskou vládu proměnit Prahu v novodobou pevnost. Měla se tak stát účinným prostředkem proti eventuální další nepřátelské agresi. Panoramaticky působivé středověké město, jehož domovní zástavba převyšovaná početnými architektonickými vertikálami, kterou nenarušily ani renesanční či raně barokní novostavby a přestavby, stalo se od roku 1653 na celých dalších sedmdesát let velkým pevnostním stavenišťem. Jeho výsledkem bylo cizorodé, monotónní, horizontální orámování Prahy hliněnými, zevně cihlovými šancemi s bastiony i s novými branami, řešené ve stylu italsko-francouzského pevnostního systému 16. a 17. století. Po desetiletí se vlekoucí budování tohoto nákladného mohutného rámce městského okrsku zaviněné nerovnoměrnými finančními prostředky, liknavostí i nedůsledností v povinné péči, zatížené mnohdy i nesvědomitostí a nepoctivostí provádějících činitelů už během této stavební akce na různých místech chátralo, nebo nedosahovalo patřičné kvality provedení.

Tyto nedostatky se vídeňským či místním investorům díla vymstily záhy po jeho dovršení za tak zvané války o habsburské dědictví v letech 1740–1748. Po smrti císaře Karla VI. odmítnutím pragmatické sankce a tím práva Karlovy dcery Marie Terezie na vládu v říši a jejích zemích osoboval si právo na tuto vládu a tím i na český trůn bavorský kurfiřt Karel Albrecht (1726–1743). Prosazoval je nejen diplomaticky, ale převážně vojensky. Hned v prosinci roku 1740 začal válku o habsburské dědictví, přičemž se Praha dostala do popředí jako závažné vojensky důležité středisko. Její ovládnutí zaručovalo totiž vládu nad celým Českým královstvím. Současně slibovalo novou politickou samostatnost země po staletí ovládané Habsburky. Veden tímto záměrem vtrhl se svým bavorským vojskem na podzim roku 1741 do Čech Karel Albrecht, podporován vojskem saského kurfiřta Augusta III. a hlavně francouzskou armádou, naverbovanou sem Ludvíkem XV., jehož dynastie odedávna chovala trvalé nepřátelství k Habsburkům. Dne 25. listopadu stanula spojená vojska před Prahou a do rána druhého dne se jí zmocnila. Nevelká císařská posádka podporovaná měšťanskou gardou a studenty nestačila čelit náporu nepřátel, přičemž vinu na snadném dobytí Prahy měl do značné míry i zmíněný neuspokojivý stav opevnění i nedostatek ostrážitosti císařské hlídky. Na severním okraji města vnikli do Prahy Sasové Bruskou branou na Hradčanech, jež patřila do správy staroměstských, a proto nebyla příliš úporně bráněna. Na východní

straně došlo přímo ke groteskní situaci, když Francouzi přelezli přilehlé šance po žebřících, které si „vypůjčili“ na nedalekém Šibeničním vrchu za Horskou branou (na konci dnešní Hyberské ulice), zabili nic netušící hlídky a bránu otevřeli svému vojsku.

Pražští měšťané se tak přes noc ocitli v moci okupantů, kteří neprodleně nastolili vojenský režim. O tom, jaký význam přikládali dobytí Prahy, svědčí leták vytištěný roku 1742 v Augsburku, jehož úvodní rytina zobrazuje Francouze obléhající Prahu, přičemž jejich stanovištěm je Petřín s výhledem na panorama města. Tato veduta byla převzata ze zastaralé Hollarovy rytiny otiskované v Merianově Topografii z roku 1650 a na ni navazujícího prospektu Fredericka de Wit. Francouzské obležení Prahy bylo současně zveřejněno podrobným plánem rozmístění jednotek okolo města.

Zprvu, na konci roku 1741 a počátkem roku 1742 se nový režim prosazoval spíše okázalostí vystupování svých předáků a předváděním národních zvyklostí než vyslovenými násilnostmi. Už čtyři dny po dobytí města se francouzský generál Belleisle nádherně zařídil v Toskánském, původně Thun-Hohenštejnském paláci na Hradčanském náměstí, tehdy v majetku vévody Ferdinanda Bavorského, aby v urbanistickém protějšku Pražského hradu reprezentoval francouzskou pomoc nárokům bavorského kurfiřta, který se usadil přímo ve starobylém sídle českých králů – na Pražském hradě. Tento novopečený vládce odtud vzápětí po svém vstupu do Prahy, 7. prosince, vypravil do města své heroldy spolu s okázalým doprovodem a ti halasně oznamovali obyvatelstvu nástup nového panovníka a vyzývali k zachování věrnosti a poslušnosti jeho vládě. O něco později, 19. prosince, se dal Karel Albrecht slavnostně korunovat jako Karel III. pražským arcibiskupem Janem Mořicem Manderscheidem, energickým vojensky laděným přistěhovalcem, dosazeným na arcibiskupský stolec přízní Karla VI. Jeho dceři se však špatně odvědčil, za což byl za půldruhého roku po korunovaci Albrechta a po vítězství Marie Terezie odsouzen k trvalému exilu.

Korunovace Karla Albrechta byla pro Prahu senzací, neboť svým přepychem a nákladností obřadu i korunovační hostiny daleko předčila korunovaci Karla VI., jejíž průběh byl skromnější, ale doprovod kulturnější. Na úhradu nákladů spojených s korunovaci Karla Albrechta a na úhradu nákladů spojených s jeho krátkým pražským pobytem byla vypsána berně ve výši 6 milionů zlatých.

Koristění ze snadno získané zámožné země a zejména bohatstvím oplývajícího města bylo jako obvykle průvodním znakem okupace. Francouzi se po odchodu bavorského dvora a jeho vojenského doprovodu stali hlavní složkou uchvatitelů města. Velmi se jim zde líbilo a někteří z nich naivně věřili, že Čechy se stanou trvalou francouzskou provincií se všemi vlastnostmi a výhodami francouzského království.

O tehdejších poměrech v Praze se zachoval věrohodný pramen, a to spis vydaný v Lipsku roku 1743 pod názvem „Merkvürdige Andenken Aller Zeiten des von Churf. Bayern usurperten Boheims“. Spis straní císařovně, leč celkem objektivně i kriticky líčí situaci v Praze od konce listopadu 1741 do 3. ledna 1743 v době, kdy Francouzi měli Prahu v moci.

Jeho obsah se vcelku shoduje s obsáhlým dopisem francouzského komorníka, označovaného anonymem SYMPLICISSIMUS REDIVIVUS, který byl poslán roku 1744 ze Strasburku nejmenovanému pražskému kavárníkovi. Z obou uvedených pramenů vyplývá, že do polo-

viny roku 1742 Francouzům připadalo obsazení Prahy jako zajímavý výlet do neznámé země, kde našli bohatou a výbornou stravu, pohodlné ubytování v měšťanských domech, byť poskytnuté na úkor pohodlí vlastních obyvatelů města. Částečně zde našli i přátelské přijetí, neboť někteří obyvatelé v nich spatřovali osvoboditele z politického i náboženského útlaču habsburské dynastie. Také leckterý francimor došel u Francouzů náležitě ocenění. Poměrně vysoká životní úroveň a přepych přivodil vzápětí stinnou stránku okupace v podobě vysokých kontribucí a bezohledných finančních požadavků. Nastala bída, jejíž obětí se stal i tuberkulózou trpící sochař Antonín Braun, synovec a dědic slavného Matyáše Brauna, neboť okupační vojsko snadno zkonsumovalo zásoby potravin, jež našlo v klášterích a měšťanských domácnostech, aniž někdo pomýšlel na to, že opevněná Praha nemusí jen chránit před nepřítelem, ale že se může stát i pastí pro toho, kdo se jí zmocní. K tomu došlo v polovině roku 1742, když rakouské vojsko pod vedením arcivévody Karla Lotrinského vstoupilo na českou půdu a vytlačilo Francouze z venkova do okupované Prahy, kterou posléze oblehlo. Tu teprve poznali Pražané všechny útrapy a bídu války, a to nejen ze strany obléhajících, ale především obležených. Francouzi, uzavření v městě, mnohonásobně početně rozmnožení dalšími pluky, jež zde hledaly útočiště před Rakušany, se proměnili z veselých a bohatě si užívajících jedinců ve skutečně nepřátelské uchvatitele krutě i popravami se mstící za jakýkoli projev nesouhlasu. Jejich zlobu podněcoval stoupající hlad, nemoci i nutnost těžké manuální práce na vylepšování obranyschopnosti města proti oblehatelům. „Fait le pendre“ (Pověsit) se stalo oblíbeným francouzským rčením, k čemuž nabádalo i přestěhování šibenice dovnitř pevnosti, na Koňský trh. Nezabránilo však tomu, aby se jako projev nových sympatií vyvolaných svěvolí a krutostí francouzské posádky porůznu neobjevovaly plakáty oslavující Marii Terezii. Zvýšený počet Francouzů v městě stupňoval další nesnesitelné vydírání dávek a kontribucí. Apropozitační nesnáze vedly k vybičení stovek koní, které se odbývalo na dnešním Rejdišti, a dokonce i psů a koček, jejichž maso se pojídalo jako lahůdka. Nahromadění vojska a hlad vyvolával choroby, pro něž nestačily pražské špitály. Tehdy si Francouzi zřídili provizorní vojenskou nemocnici v Emauzském klášteře, kde jim jako topivo posloužily prastaré městské praky postavené před klášterem. Podle dobových zpráv mělo tehdy v Praze zemřít na 7000 vojáků. Pohřbívání byli u sv. Kříže na Žižkově. Potřeba dřeva pro účely fortifikační a hlavně k vytápění po dobu dvou zimních období, kdy měli Francouzi Prahu v moci, znamenalo zhoubu pražské vzrostlé vegetace. Už počátkem roku 1742 vzalo za své stromové v Královské oboře (Stromovce), z níž se podle očitých svědků stala úplná poušť, a současně byla vykáčena nebo okleštěna krásná lipová alej vedoucí od Bruské brány do Stromovky. Ještě v poslední chvíli zakreslil tuto alej ve své vedutě severní části Hradu a jejího předpolí Jan Josef Dietzler. Na okleštěných stromech aleje pak všeli Francouzi vyzvědače a zvěhy. Dřeva bylo také potřebí jako materiálu pro nutné zpevnění slabé, nebo nevyhovující pražské fortifikace. Tehdy vznikly podle projektu inž. Berdiquiera pověstné vyšehradské kasematy. Zdí a příkopem na Letné ve směru k Vltavě bylo rozšířeno opevnění města, které navazovalo na Černínský letohrádek Belvedere, vybudovaný arch. Františkem Maxmiliánem Kaňkou kolem roku 1716. Stával v místech dnešní restaurační budovy na Letné, postavené zde v roce 1873. Letohrádek jako vynikající dominanta Prahy poskytující

Bývalý letohrádek Belvedere na Letné, rytina F. B. Wernera z poloviny 18. stol.

rozhled na všechny strany, jak ostatně ukazovalo jeho jméno, se stal dočasným stanem maršála – vévody de Broglie. To se stavbě vymstilo v závěru okupace, kdy dal maršál z ryze strategických důvodů vyhodit letohrádek do vzduchu. Způsobil tak nenahraditelnou ztrátu ve stavebním inventáři barokní Prahy poměrně chudé na kvalitní architekturu předměstských vilegiatur. Po letohrádku zůstalo jen jméno, později přenesené na Královský letohrádek na Pražském hradě, kterému se tak lidově, leč nesprávně, říká dodnes. Zničení letohrádku na Letné patří k trvalým a neodčinitelným hříchům francouzské okupace Prahy, což nemůže odčinit ani jejich dodnes prospěšná komunikační akce, a to prolomení úvozu a vybudování silnice spojující Prahu se Zbraslaví v místech pod Zlíchovem, a tím méně postavení vojenských pekáren čp. 1006/II v Hybernské ulici podle plánu vojenského intendanta Sechella roku 1742. Nápis na ozdobné architektonicky řešené bráně budov, jež sloužily vojenskému zásobování až do svého zboření roku 1902, veřejně hlásal pravdivou a konkrétně neblahou aprovidační skutečnost pražské francouzské okupace: „L'art de vaincre est perdu sans l'art de subsister“ (Umění vítězit je ztraceno bez umění nasytit). Jak potom, když i francouzští důstojníci byli nuceni spokojit se potravou ze špatného chleba, koňského masa a masa domácího zvířectva, muselo strádat porobené obyvatelstvo, které při aprovidačních přestupcích bylo trestáno i smrtí! Bylo rovněž zkonfiskováno veškeré domácí kovové nádobí a předměty, z nichž se lily kanóny a dělové koule. Ale i zde nastala nouze, o čemž svědčí sběr koulí různého kalibru, jež dopadly do ulic a domů při ostřelování města císařským vojskem. Za 10 dní, od 23. srpna do 3. září, se jich sebralo na pět set. Tehdy měli císařští obsazeny výšiny západně od Prahy, kde soustředili dělové baterie, a odkud ostřelovali Prahu. Byla to spíše

provokace a zastrašování, než skutečná hrozba nepříteli, který se rakouské střelbě vysmíval, a který měl dokonce možnost pronikat z města do okolí a zde se opevňovat i zakopávat; většinou však bez trvalého úspěchu.

Více škody než císařské kanóny, po nichž dodnes zůstaly stopy na různých budovách v podobě zde uváznuvších koulí, způsobili ve městě sami obležení. V ulicích a prostranstvích

Kostel P. Marie Andělské na Loretánském náměstí

města hloubili zákopy a příkopy, bořili domy a v exponovaných stavbách v nejbližším dosahu rakouských baterií na Andělsce a za Strahovskou branou soustředili svou obranu. Nejvíce na to doplatil klášter na Strahově a blízký Černínský palác. Na vyvýšenině klášterní zahrady, kterou Francouzi zabrali hned po svém vstupu do Prahy, postavili koncem srpna roku 1742 baterii, na niž odvetná rakouská střelba do konce září roku 1742 vychrlila přes 500 ohnivých koulí. Ty značně poničily opatský chrám i přilehlé části konventní budovy. Tehdy také vyhořela zástavba přilehlého Pohořelce; odtud i název této části města.

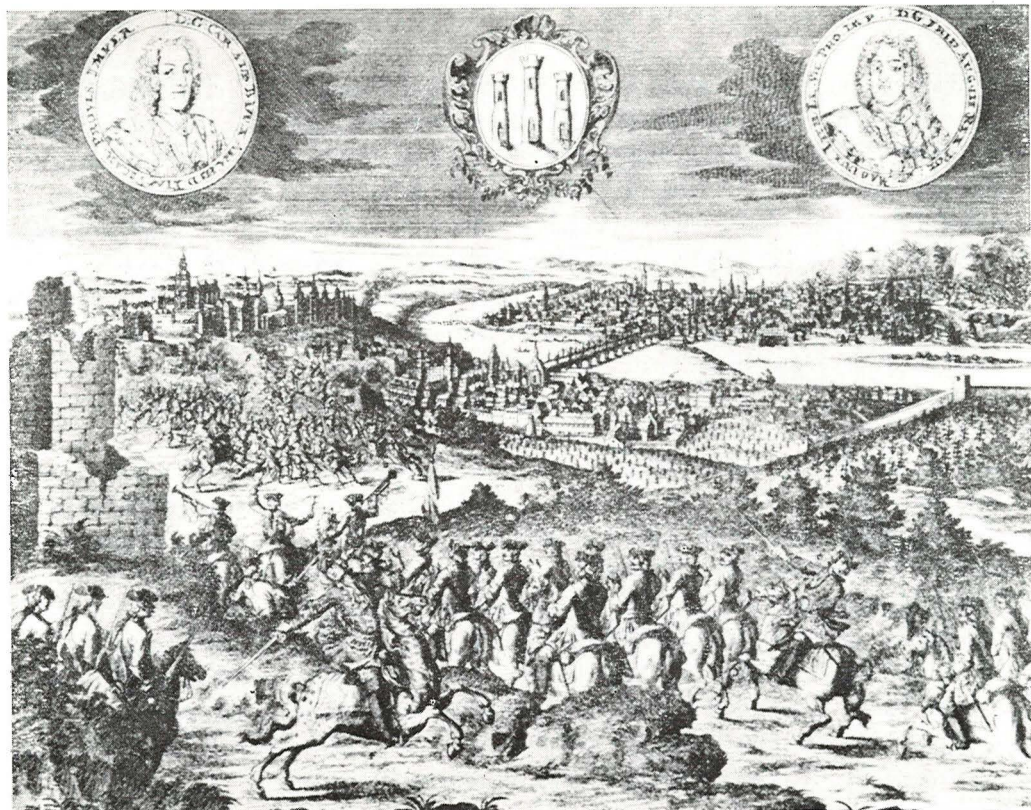
Hůře bylo v Černínském paláci, za nímž směrem k hradbě odstranili Francouzi z bezpečnostních důvodů veškerou zástavbu, čímž obnažili celou západní stranu obrovité stavby, kterou tak vydali na pospas palbě císařských kanónů. Ty pak na mnoha místech prostřílely střechu a odtud déšť a sníh šířily další zkázu. Stejný osud stihl i kapli sv. Matouše stojící před palácem a domy proti paláci v sousedství Lorety. Rovněž přilehlý klášter kapucínů byl na mnoha místech zasažen, ale bez větších škod.

Tehdy chybělo jen málo k tomu, aby byl Černínský palác úplně demolován. Tímto záměrem se vážně zabýval maršál Broglie, který tak chtěl získat prostor pro umístění francouzských baterií. Upustil od toho teprve pod pohrůzkou velitele císařských vojsk Karla Lotrinského, že v tom případě Rakušané vyhodí do vzduchu palác kurfiřta Karla Albrechta v Mníchově.

Vyhrožování demolicemi bylo vůbec nátlakovým prostředkem francouzských okupantů. Zamýšleli dokonce vyhodit do povětří Svatovítský chrám a celou oblast Malé Strany od Malostranského náměstí až ke kostelu sv. Maří Magdalény (dnes budovy Státního ústředního archivu čp. 388/III). Tak zastrašovali obyvatelstvo a nutili ho k povolnosti ve věcech kontribuce i aprovizace. Naštěstí k ničemu nedošlo, jen ke konci okupace 27. listopadu 1742 vyhořel Valdštejnský palác.

Černínský palác zůstal sice až na rozbité střechy a otlučené fasády stavebně ušetřen, zato uvnitř byl tak zpustošen, že úředník podávající svému pánovi do Jindřichova Hradce zprávu o škodách, užil lidového rčení, že palác se stal stájí prasat. To ovšem zdaleka nevystihovalo vše, co tu francouzští vojáci provedli. Spálili všechny dveře v třetím a čtvrtém patře budovy, vytrhali a rozbili 20 velkých oken, roztavili olověné vodní potrubí vedoucí do fontán, kaskád a vodojemů palácové zahrady, kde zcela zničili Kaňkovu oranžerii, po celé délce zahrady vykopali příkop, vykáceli veškerou vegetaci, a tím zničili tento pozoruhodný architektonický celek. Fasády paláce úplně zčernaly ohněm a sazemi.

Vzdor bezvýhodné perspektivě, hladu, nemocem a kosení vojska císařskou střelbou Francouzi odmítali Prahu vyklidit a odtáhnout z Českého království. Teprve tuhá zima v listopadu roku 1742, krutý hlad a stoupající agresivita oblehatelů, kteří se pod vedením generála Piccoliniho zmocnili Vyšehradu a odtud přímo ohrožovali francouzské vojsko, přiměly jejich velitele k ústupu. Dne 28. listopadu 1742 bylo na všech radnicích čtyř pražských měst ohlášeno, že Francouzi opustí Prahu. A skutečně v polovině prosince roku 1742 generál Belleisle zahájil ústup nejen k nesmírné radosti pražského obyvatelstva, ale i svého zdecimovaného vojska, které se neurvale dralo z města ven branami Říšskou a Bruskou směrem na západ k Chebu. Dne 2. ledna 1743 oslavovala Praha osvobození okázalým vojenským prů-

Pruské obléhání Prahy

vodem pochodujícím z Vyšehradu přes Nové a Staré Město na Malou Stranu do Thunovského paláce. V čele průvodu jel generál kníže Kristián z Lobkovic.

Do Prahy se pomalu vracel život a nastoupila vláda císařovny, která se již v dubnu roku 1743 dala u Sv. Víta slavně korunovat na českou královnu jako první žena, již byla na hlavu vložena Karlova Svatováclavská koruna, klenot a symbol samostatnosti českých zemí. Současně bylo zahájeno odstraňování škod napáchaných okupanty i nedostatků v pevnostním systému města. Na jeho vylepšování se podíleli i významní architekti této doby jako Kilián Ignác Dienzenhofer, Bartolomeo Scotti a stavitel a kameník Ondřej Kranner, aniž by však dosáhli valného výsledku v obranných prostředcích města.

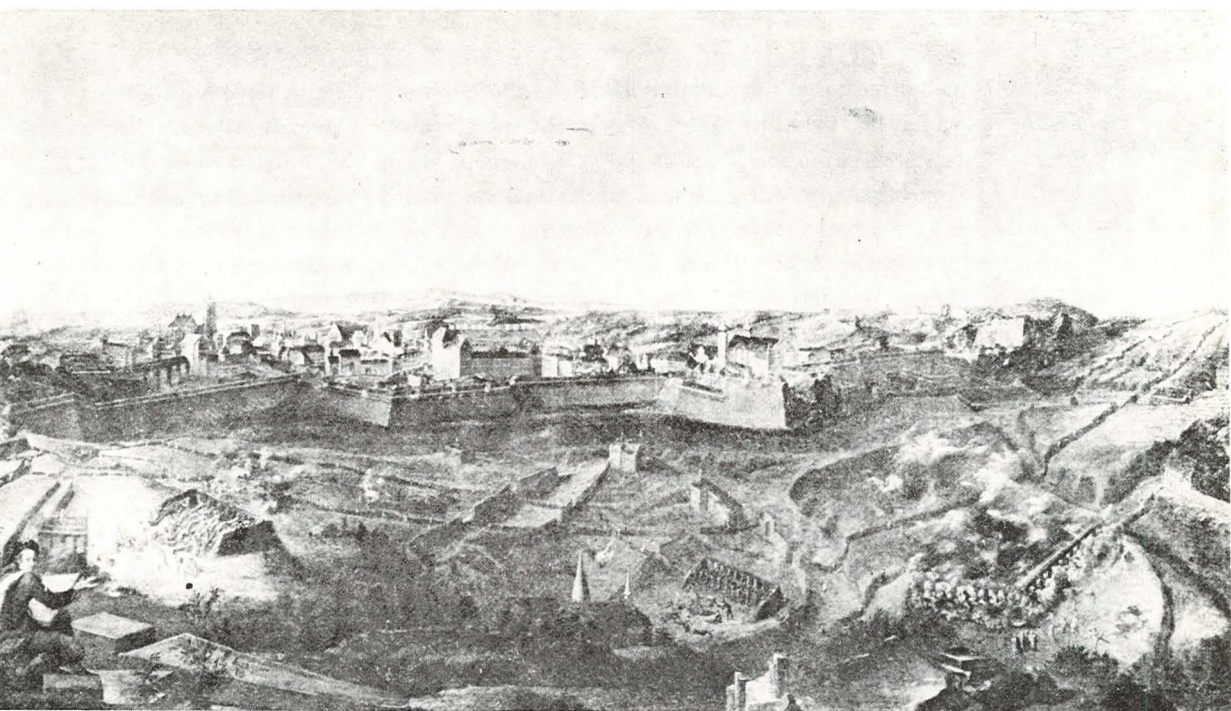
To se projevilo hned roku 1744, kdy došlo k další okupaci Prahy, tentokrát vojskem úhlavního nepřítele Marie Terezie, pruského krále Bedřicha II. Po obléhání Prahy v době od 12. do 15. září a po ostré střelbě, která pobořila část hradeb a mnoho domů za nimi, vzalo Bedřichovo vojsko útokem Prahu a 17. září se jí zmocnilo. Znovu začalo loupení a vymáhání peněz a potravin, znovu bylo vyhrožováno zničením nej památnějších objektů města. Svatovítská kapitula musela zaplatit pětapadesát tisíc zlatých výpalného, aby zachránila Svatovítský chrám. Nejzavilejším nepřítelem Prahy se ukázal být pruský generál Einsiedel usazený

v Manhartovském domě v Celetné ulici. Krutě vymáhal kontribuce a byl bezohledný nejen k obyvatelstvu, ale i ke stavebnímu fondu Prahy. Znovu byl zpustošen Emauzský klášter, kde Prusové zřídili kasárny, avšak největší svévole a krutosti páchali v Židovském Městě.

Bohudík pruská okupace trvala jen krátce, půldruhého měsíce, do konce listopadu roku 1744. Prusové sice pomýšleli na to usadit se v Praze na delší dobu, a podnikali proto další opevňovací práce, avšak když v druhé polovině listopadu císařský velitel Karel Lotrinský Prahu oblehl, raději ji opustili. Aby oslabil systém pražské fortifikace, nařídil generál Einsiedel vyhodit do povětří opevnění Vyšehradu. Dne 25. listopadu připravili pruští vojáci na Vyšehradě 130 soudků střelného prachu a zapáleným doutnákem se pokoušeli vyhodit do vzduchu tamní šance. Úmysl byl však zneškodněn včasným a obětavým zásahem tří místních řemeslníků; dokonce prý za účasti Dienzenhoferovy.

Dvojí dobytí Prahy, v roce 1741 a 1744, přesvědčivě ukázalo, že Praha jako vojenská pevnost je neúčinná, a tak už v roce 1744 navrhl císařský podplukovník ing. rytíř Schindinger zrušení pevnosti, i když jinak uznával strategický význam Prahy pro její polohu a terénní situaci. Tento názor byl sdílen i ve Vídni, a tak po skončení války o rakouské dědictví byla funkce Prahy jako pevnosti dvorním dekretem Marie Terezie z 30. dubna 1749 zrušena. Pražské šance, jež tak ztratily smysl obranného prostředku, staly se neprodleně předmětem spekulací. Byly pronajímány k provozování živností i jiných akcí, z nichž nejpozoruhodnější a nejprospěšnější bylo založení morušových plantáží v hradebních příkopech roku 1749. Otcem nápadu byl fortifikační inženýr Karel Cremer, který chtěl v Praze vybudovat hedvábnický průmysl sloužící tehdy převážně módě, a proto i značně výnosný.

Přesto bylo pražským šancím určeno znovu chránit město, a to za sedmileté války roku 1757, když pruský král Bedřich II. opětně oblehl Prahu. Tehdy vtrhl do Čech čtyřmi proudy a jeho vojska se spojila před Prahou, kam se po prohrané bitvě u Štěrbohol 9. května 1757 stáhl se značnou částí vojska již výše zmíněný císařský vojevůdce Karel Lotrinský. Zde ho pak Bedřich obléhal, přičemž se ve zhoršené míře opakovalo bombardování města z roku 1744. Avšak jestliže tehdy byl stavební organismus města ušetřen, nyní oblehatelé nijak nedbali jeho stavebního obsahu a uměleckých krás jeho architektury. Naopak usilovali co nejvíce jeho vnějšek i interiéry zdemolovat, nebo alespoň poničit. Nejprve na to doplatil pražský venkov. Bylo zpustošeno Špitálské pole, dnešní Karlín, byly zničeny vinice na obvodu Prahy, které ještě, i přes úbytek v 17. století, tvořily půvabnou předměstskou dálavu; opětně byla zničena Stromovka, rozvráceny štěpnice a chmelnice, zejména na západním předpolí města, na jejichž výšinách se soustředily pruské baterie. Jejich bombardování působilo větší škody uvnitř pražských měst než na jejich opevnění. Zničeno nebo poničeno bylo veliké množství domů, ale také i mnohé městské dominanty, na něž se zvláště zaměřil barbarský nepřítel vzdor tomu, že jeho panovník patřil k osvíceným osobnostem doby a byl kultivovaným člověkem, jak dodnes dokazuje jeho umělecký odkaz. Koule a bomby dopadaly daleko do středu Prahy, o čemž svědčí zničení sochy jednoho z andělů na Bendlově Mariánském sloupu, který stával do roku 1918 na Staroměstském náměstí. Nedaleko odtud byla vítaným terčem pruských baterií Prašná brána, na níž byly Rejskovy architektonické detaily rozbity nebo tak narušeny, že musely být později odstraněny, aby neohrožovaly bezpečnost obyvatel.

Ignác Raab: Pruské obléhání Prahy Bedřichem II., olej na plátně, 2. polovina 18. stol., sbírky Pražského hradu

Překrásná brána se stala torzem, jak ukazují její vyobrazení před rekonstrukcí, kterou v puristické pseudogotice provedl v letech 1875–1886 arch. Josef Mocker. Koule dopadly i na blízký kostel sv. Josefa u kapucínů, ale nezpůsobily zde zvláštních škod. Rovněž Manhartovský dům v Celetné ulici byl ostřelován, avšak jeho budova, sloužící tehdy jako piaristická kolej, ušla pohromě a ohni, a to zás uhou rektora koleje, proslulého Gelasia Dobnera. Ohrožen byl i Clam-Gallasův palác v dnešní Husově ulici, sídlo císařského velitele Karla Lotrinského, který, aby unikl nebezpečí, raději přesídlil do zdánlivě bezpečnějšího Klementina.

Přirozeně nejvíce trpěly stavební dominanty při hradbách. Na jižním okraji Nového Města byl cílem střelby klášter augustiniánů na Karlově, kde se ubytoval štáb Karla Lotrinského a kde byla část ležení jeho armády. Na klášter dopadlo 800 koulí a granátů a mnoho ohnivých střel, které na několika místech prorazily rok předtím vyzdvižené typické kopulovité střechy klášterního chrámu a porušily i vznosnou Wohlmutovu hvězdovitou klenbu chrámové lodi. Způsobily i několik požárů, které však byly včas uhašeny. Prusové vůbec měli na mušce klášterní objekty, v nichž jednak bylo ubytováno císařské vojsko a jednak kostely svou funkcí i podobou provokovaly zednářského krále a jeho vojsko ke zvýšené agresivitě.

Jako Karlov na jižním konci města trpěl na severní straně bombardováním zejména klášter premonstrátů na Strahově, kam prý dopadlo více než 300 koulí, jež však naštěstí nezpůsobily takové škody jako za bombardování kláštera v roce 1744. Svědčí o tom dodnes dochovaný

stav a to, že nebyl poškozen nový mobiliář klášterního chrámu, většinou pořízený po francouzské okupaci roku 1744. Rovněž Loreta a sousední klášter kapucínů ušly závažnější pohromě. Zato Černínský palác podruhé utrpěl tu největší škodu. Jeho exponovaná poloha u hradeb, jež byly hlavním cílem pruské střelby, jak to podrobně a autenticky zobrazuje olejomalba Ignáce Raaba z třetí čtvrtiny 18. století zavěšená v síni bývalé dvorské rady v Ludvíkově křídle Pražského hradu, přímo vyzývala k ostřelování. Na palác dopadlo 19 bomb a neurčený počet koulí, které opětne prorazily střechy a stropy velkého sálu, obrazové galérie i schodiště paláce a poničily jeho vybavení. Škody zde způsobené převýšily ony z roku 1742. Zejména nutno litovat zániku velkolepého sousoší Matyáše Brauna z roku 1719 představujícího Merkura, Androniku a Kupida, za něž kdysi hrabě František Josef Černín zaplatil 700 zlatých. Stávalo u paty monumentálního palácového schodiště navrženého Kaňkou. Jen povšechně si dnes můžeme představit podobu této sochařské skupiny podle její zjednodušené varianty (transformace), kterou provedl v dílně Matyáše Brauna kolem roku 1735 jeho synovec Antonín Braun pro zámecký park ve Valči u Karlových Varů. Odlitek této skupiny byl před několika lety použit arch. Zdenkem Drobným k výzdobě vestibulu stanice Malostranská trasy I A pražského metra. Roku 1757 také znovu utrpěla proslulá Reinerova freska Pád Titanů na klenbě schodiště, která byla poškozena již roku 1742 a poté opravena strahovským malířem Siardem Noseckým. Na zábradlí schodiště byli rozbiti Braunovi Světloňoši, původně určení pro výzdobu paláce Václava Kazimíra Netolického (dnešního Fürstenberského paláce) ve Valdštejnské ulici, kteří po roce 1742 nahradili tehdy zničené plastiky tohoto schodiště. Znovu byla zpustošena zahrada Černínského paláce, která byla po francouzské okupaci zvelebena hrabětem Prokopem V. Černínem, nadšeným obdivovatelem holandské zahradní kultury, včetně Luragovy oranžerie postavené na místě Kaňkovy v roce 1745. Při bombardování palácové zahrady vzaly za své také nedávno pořízené Platzerovy plastiky antických božstev, z nichž se zachoval jen Herkules z roku 1746, nyní včleněný do střední arkády severního průčelí paláce. Opětne byla poničena kaple sv. Matouše stojící před palácem, společné dílo Kaňkovo a Braunovo. Škody odhadnuté celkovou částkou 3305 zlatých byly po roce 1760 odčiněny součinností arch. Matěje Hummla, sochaře Jana A. Quittainera a malíře Josefa B. Kramera. Avšak jejich rekonstrukční dílo nemohlo dosáhnout nádhery a výtvarné působivosti paláce, jakou měl i přes úhony z roku 1742 až do této doby.

Pruské bombardování soustředěné na oblast Hradčan přirozeně zvláště neblaze zasáhlo do areálu Pražského hradu. Nutno si uvědomit, že tehdejší Hrad neměl ještě dnešní podobu a výška budov areálu okolo všech nádvoří dosud nedosahovala tří pater. Jeho vzhled se od roku 1755 pod vedením Anselma Luraga a podle plánů vídeňského dvorního architekta Nicola Pacassiho teprve rýsoval. Roku 1757 byla hotova přestavba bývalého Rožmberského paláce na Ústav šlechticů, avšak proměna středověkého, renesančně upraveného sídla českých králů v císařský zámek se teprve rodila na jižní straně směrem k městu. Strana severní a západní čekala na přestavbu, přičemž strana západní neměla ještě dnešní čestný dvůr a jen různorodá nízká zástavba tu chránila mohutný korpus chóru nedostavěné Svatovítské katedrály. Ten, vysoko převyšuje své okolí, byl zvláště zranitelný v případě vojenských zásahů. A k těm tu docházelo často, protože byly podněcovány nepřátelským postojem pruského

Odlietek Braunova sousoší Merkur a Andronika ve stanici metra Malostranská

Alegorie Noci – A. Braun, Mičovna Pražského hradu

krále k této dominantě města jako symbolu české státnosti a metropolitního chrámu katolické církve. Přímo na Fridrichův rozkaz se stal Svatovítský chrám ve dnech od 31. května do 8. června 1757 cílem soustředěné palby pěti pruských dělových stanovišť za Strahovskou branou. Do 10. června, kdy byla zničena hlavní pruská baterie, bylo na Hrad a na chrám

vystříleno přes dvacet tisíc pum, ohnivých koulí a kartáčů, jež na dvě stě patnácti místech prorazily střechu chrámu, třicetkrát ho zapálily a poškodily velkolepý barokový systém katedrály. Na jejím provizorně zazděném průčelí byla zničena obrovitá freska stavebního architekta a malíře první poloviny 18. století činného v Praze, Tyrolana Jana Ferdinanda Schora. Pod tímto průčelím vzal za své přilehlý hřbitov, kde dopadající střely vyhazovaly do vzduchu rakve i mrtvolky zde pohřbených lidí. Freska byla později nahrazena novou, kterou vymalovali malíři Josef Kramolín a Josef Hager, a která tu byla až do Mockerovy dostavby příčné lodi a trojlodi chrámu na konci minulého století.

Koule pronikly i dovnitř rozbitými okny, zejména velkým oknem severního boku kostela, zničily kružby a jen díky jeho kamenné mohutnosti a síle zdiva zde nedošlo k závažným destrukcím a škodám. Nejhuře dopadly varhany, pořízené z podnětu arciknížete Ferdinanda Tyrolského roku 1560 varhanářem Jonášem Šererem a malované dvorním umělcem Francescem Terziem, které stály na Wohlmutterově kruchtě tehdy přiléhající ke zmíněné průčelní zdi za Schorovou freskou. Varhany úplně shořely a byly poté v letech 1762–1765 nahrazeny dnešními od Antonína Gartnera z Tachova. Byla také poškozena část zábradlí Riedovy královské oratoře. Jinak pruské koule více znehodnotily než zničily. Byla uražena hlava Braunovy sochy boha Marta na náhrobku hraběte Leopolda Šlika stojícím při pilíři před Svatováclavskou kaplí. Později byla hlava nahrazena novou od Ignáce Františka Platzera. Daleko větší škodu znamenalo však poškození byst chrámového triforia i detaily barokových panovníckých náhrobků Přemysla I. a Přemysla II.

Střelbou utrpěla Královská zahrada ležící za Jelením příkopem, v 30. letech 18. století architektonicky upravená Kiliánem Ignácem Dienzenhoferem a vybavená plastikami z dílny Matyáše Brauna. Úplně bylo zničeno alegorické sousoší Dne, protějšek sousoší Noci, jež obě byla vytvořena roku 1734 v Braunově dílně jeho synovcem Antonínem Braunem. Soudě podle sousoší Noci, které dodnes stojí před průčelím hradní Míčovny, šlo o podobně komponovanou sestavu dvou nad sebou napojených alegorických figur ve smyslu římské Berniniovské tradice, oživené právě tehdy ve Vídni v dílně dvorního sochaře Lorenza Mattielliho, s nímž byl mladý Antonín Braun nepochybně ve styku.

Škody způsobené pruskou dělostřelbou na Hradě a pražském domovním fondu byly nesmírné. Dosvědčuje to veliký rozmach stavebního podnikání v období pozdního baroka, jež dovršilo přerod Prahy v město převážně barokní kultury. Dokládá to i obsah cestopisu anglického hudebního kritika Charlese Burneye, který roku 1779 píše: „Velká část města je nová, ježto málokterá budova unikla pruským bateriím a střelbě za obléhání v poslední válce. Jen málo kostelů a paláců pevně stavěných a z méně hořlavé hmoty obstálo v tomto řádění; a v jejich zdech dosud vězí nesčetné dělové koule a pumy, zejména v nádherném paláci hraběte Černína a v kostele kapucínském. – Obyvatelé dosud pracují po městě, aby opravili pruské škody zejména na velechrámu a na císařském hradě“. (Vincenc Schwarz, *Město vidím veliké*, Praha 1940).